

|                |                 |             |
|----------------|-----------------|-------------|
| Wiad. entomol. | 25 (4): 213-217 | Poznań 2006 |
|----------------|-----------------|-------------|

# Nowe stanowiska rzadziej spotykanych przedstawicieli wodnych chrząszczy z nadrodziny kałużnic (*Coleoptera: Hydrophiloidea*) i rodziny *Hydraenidae* (*Coleoptera: Staphylinoidea*) w Polsce

New localities of rare water beetles of the superfamily *Hydrophiloidea* (*Coleoptera*) and family *Hydraenidae* (*Coleoptera: Staphylinoidea*) in Poland

MAREK PRZEWOŹNY<sup>1</sup>, KRZYSZTOF LUBECKI<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Zakład Zoologii Systematycznej UAM, ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań; marekprzewozny@poczta.onet.pl

<sup>2</sup> ul. Modrzewiowa 5, 66-004 Racula; e-mail: krlub@esculap.pl

**ABSTRACT:** Paper presents new data about the occurrence of 7 species of the superfamily *Hydrophiloidea* and the family *Hydraenidae*, rare in Poland. *Berosus* (*Berosus*) *signaticollis* (CHARP.) is reported for the first time from the Western Sudetes.

**KEY WORDS:** aquatic beetles, *Hydrochidae*, *Spercheidae*, *Hydrophilidae*, *Hydraenidae*, new records, Poland.

Pośród wszystkich rodzin chrząszczy wodnych występujących w Polsce, „wodne rodziny” z podrzędu *Polyphaga* są poznane pod względem faunistycznym znacznie słabiej niż z podrzędu *Adephaga*. W ostatnich latach wzrosło jednak zainteresowanie tymi grupami chrząszczy, co spowodowało wzrost intensywności badań i podawanych stanowisk. Szczególnie wiele informacji pojawiło się na temat wschodniej Polski – dane te podsumowuje praca BUCZYŃSKIEGO i PRZEWOŹNEGO (2006).

Poniżej prezentujemy nowe stanowiska siedmiu rzadko i bardzo rzadko spotykanych gatunków kałużnic i *Hydraenidae* w Polsce, stwierdzone w większości w zachodniej Polsce.

Nazewnictwo i systematyka za Katalogiem Palearktycznych Chrząszczy (LÖBL, SMETANA 2004).

Materiał zebrał, jeżeli nie zaznaczono inaczej, Krzysztof LUBECKI, wszystkie okazy znajdują się w jego zbiorze. Oznaczył Marek PRZEWOŹNY. Markowi BUNALSKIEMU i Andrzejowi MELKE dziękujemy za przekazanie okazów.

### HYDROCHIDAE

#### *Hydrochus elongatus* (SCHALLER, 1783)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Droszków ad Zielona Góra (UTM: WT45), 17 V 1980 – 1 ex., duży staw, wśród roślin; 20 V 1980 – 2 exx., zarośnięty staw, dno piaszczyste.

Eurytop związany głównie z wodami stojącymi, w przybrzeżnej, zarośniętej strefie zbiorników wodnych (KOCH 1989). Chrząszcz w Polsce rzadko spotykany, choć rozprzestrzeniony w całym Kraju. Znany z 14 krain (BURAKOWSKI i in. 1976; CZACHOROWSKI i in. 1993; BUCZYŃSKI i in. 2003). Nowsze dane pochodzą tylko z Pojezierza Mazurskiego (PAKULNICKA 2003), Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (PRZEWOŹNY 2004a), Niziny Mazowieckiej (BIESIADKA, PAKULNICKA 2004) i Wyżyny Lubelskiej (BUCZYŃSKI i in. 2003).

#### *Hydrochus ignicollis* MOTSCHULSKY, 1860

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Gądków ad Zielona Góra (VT99), 16 IV 1979 – 1 ex., zarośnięty rów melioracyjny, pH 6,6; 30 VI 1980 – 1 ex. błotniste bajorko na łące; 13 VIII 1986 – 6 exx., zarośnięty rów melioracyjny na łące.

Gatunek jak dotychczas wykazany z zaledwie 4 krain (PRZEWOŹNY 2004b). Poławiany niezmiernie rzadko. Najprawdopodobniej rozmieszczony w Polsce szerzej, jednak nie odróżniany od pokrewnego *H. elongatus* (SCHALL.).

### SPERCHEIDAE

#### *Spercheus emarginatus* (SCHALLER, 1783)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Droszków ad Zielona Góra (WT45), 20 V 1980 – 1 ex., zarośnięty staw, dno piaszczyste.

Gatunek uważany za rzadki i zagrożony w Polsce. Ostatnio jednak opublikowano szereg informacji o nowych stanowiskach tego gatunku, co przeczy tezie o jego dużej rzadkości (BUCZYŃSKI, PRZEWOŹNY 2005). Wcze-

śniejsze skąpe dane na temat tego gatunków są najprawdopodobniej związane ze specyfiką zajmowanego przezeń siedliska wśród korzeni roślin wodnych (BURAKOWSKI i in. 1976; KOCH 1989).

### HYDROPHILIDAE

#### *Berosus (Berosus) signaticollis* (CHARPENTIER, 1825)

- Sudety Zachodnie: Karkonosze, Równia pod Śnieżką (WS52), 1 VII 1992 – 1 ex., torfianki – granica czeska.

Gatunek rozprzestrzeniony w całej Polsce, wykazywany z większości krain, jednak wszędzie pojedynczo i bardzo rzadko poławiany. Wiele danych z dużej części krain jest dawnych (BURAKOWSKI i in. 1976). Nowsze dane pochodzą tylko z Podlasia (BUCZYŃSKI, PIOTROWSKI 2002), Wyżyny Małopolskiej (TOŃCZYK, PAKULNICKA 2004; BIESIADKA, PAKULNICKA 2004), Gór Świętokrzyskich (BIDAS, PRZEWOŹNY 2003) i Wyżyny Lubelskiej (BUCZYŃSKI, PRZEWOŹNY 2002). Jest to stenotop i tyrfofil (KOCH 1989). Chrząszcz nowy dla Sudetów Zachodnich.

#### *Berosus (Enoplurus) frontifoveatus* KUWERT, 1888

- Roztocze: Kąty ad Zwierzyniec (FB22), 1–10 VII 1988 – 2 exx., ad lucem Hg, leg. M. BUNALSKI.

Chrząszcz w Polsce bardzo rzadko spotykany, znany zaledwie z 5 krain z pojedynczych stanowisk i egzemplarzy. Ostatnio wykazany z Wyżyny Lubelskiej (PRZEWOŹNY i in. 2006). Z Roztocza wykazany wcześniej tylko przez KUBISZA i SZWAŁKĘ (1991). Gatunek głównie odławiany na światło.

#### *Limnoxenus niger* (GMELIN, 1790)

[= *Limnoxenus picipes* (FABRICIUS, 1787)]

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Tuplice ad Żary (VT92), 23 IV 1994 – 1 ex., „Pojezierze antropogeniczne” – kwaśny zbiornik wodny, zapadlisko pokopalniane.

Gatunek przez KOCHA (1989) określany jako stenotop, halofil, spotykany w wyrobiskach żwirowni, zasolonych stawach i jeziorach w Austrii, a także w mule przy brzegach rzek. W Polsce chrząszcz ten należy do bardzo dużych rzadkości faunistycznych. Znany tylko z 7 krain zachodnich, północnych i północno-wschodnich, dotychczas nie wykazywany z całej Polski południowej i południowo-wschodniej. Najnowsze dane pochodzą tylko z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (PRZEWOŹNY 2004) i Podlasia (BUCZYŃSKI, PIOTROWSKI 2002) – w każdej z tych krain znany z zaledwie jednego współczesnego stanowiska (po jednym okazie z obu stanowisk).

Tzw. „Pojezierze antropogeniczne” stanowi niezwykle interesującą grupę różnej wielkości (od kilkunastu ha powierzchni do najdrobniejszych stawków) zbiorników wodnych w okolicach Żar (woj. Lubuskie). Zbiorniki te powstały w wyniku wypełnienia wodą zapadlisk pokopalnianych w miejscach gdzie od XIX miejscami aż do lat 70-tych XX wieku eksploatowano złoża węgla brunatnego metodą głębinową i odkrywkową. W wyniku wypłukiwania przez wypełniającą zapadliska wodę złóż piryty, odczyn pH w tychże zbiornikach osiągał w chwili ich tworzenia się wartość nawet 2,0 (sic!) – były to więc zbiorniki kwasu siarkowego o znacznym stężeniu, dodatkowo silnie zasolone, pozbawione życia. Obserwowany w ciągu kilkudziesięciu lat stopniowy wzrost wartości pH umożliwił sukcesę organizmów żywych, w tym chrząszczy. Dla *L. niger* (GMELIN) kwaśny odczyn wody i zasolenie wspomnianych wyżej zbiorników, są czynnikami sprzyjającymi jego występowaniu.

### HYDRAENIDAE

#### *Ochthebius (Asiobates) bicolon* GERMAR, 1824

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kalisz - Rajsków (CC03), 19 IX 1982 – 1♂, złowiony w starorzeczu Proсны, ok. 100 metrów od rzeki, w zarośniętym stawku z dość czystą wodą, leg. A. MELKE.

Wszystkie polskie gatunki z tego rodzaju prócz *Ochthebius (Asiobates) minimus* (FABRICIUS, 1792) należą do chrząszczy bardzo rzadko spotykanych. Dla większości istnieją nieliczne dane z Polski, często bardzo stare. *O. bicolon* GERM. jest znany z zaledwie 7 krain, z których to dane pochodzą w większości z XIX wieku, a pojedyncze z początku XX wieku. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej chrząszcz ten nie był notowany od prawie 100 lat (BURAKOWSKI i in. 1976). Uważany jest za reofila i gatunek tolerujący zasolenie (KOCH 1989).

### SUMMARY

The authors present new records of seven species of the superfamily *Hydrophiloidea* and the family *Hydraenidae*: *Hydrochus elongatus* (SCHALL.), *H. ignicollis* MOTSCH., *Spercheus emarginatus* (SCHALL.), *Berosus (Berosus) signaticollis* (CHARP.), *B. (Enoplurus) frontifoveatus* KUWERT, *Limnoxenus niger* (GMELIN) and *Ochthebius (Asiobates) bicolon* GERM.

*B. (B.) signaticollis* (CHARP.) is reported for the first time from the Western Sudetes. New localities in the Wielkopolska-Kujawy Lowland for *H. elongatus* (SCHALL.), *H. ignicollis* MOTSCH., *S. emarginatus* (SCHALL.), *L. niger* (GMELIN) and *O. (A.) bicolon* GERM. are given and a new locality of *B. (E.) frontifoveatus* KUWERT in the Roztocze.

The occurrence *O. (A.) bicolon* was confirmed after nearly 100 years and *L. niger* (GMELIN) locality is only third recorded in modern data.

## PIŚMIENNICTWO

- BIDAS M., PRZEWOŹNY M. 2003: Materiały do poznania kałużnic (*Coleoptera: Hydrophiloidea*) Gór Świętokrzyskich. Wiad entomol., **22** (1): 5-12.
- BIESIADKA E., PAKULNICKA J. 2004: Chrząszcze wodne (*Coleoptera*) Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi. Parki nar. Rez. Przyr., **23**: 427-447.
- BUCZYŃSKI P., KOWALIK K., PRZEWOŹNY M. 2003: Wodne chrząszcze (*Coleoptera: Haliplidae, Noteridae, Dytiscidae, Hydrochidae, Helophoridae, Hydrophilidae*) złowione w Lublinie w latach 1967–1972. Wiad entomol., **22** (1): 55-56.
- BUCZYŃSKI P., PIOTROWSKI W. 2002: Materiały do poznania chrząszczy wodnych (*Coleoptera*) Poleskiego Parku Narodowego. Parki nar. Rez. przyr., **21** (2): 185-194.
- BUCZYŃSKI P., PRZEWOŹNY M. 2002: Wodne chrząszcze (*Coleoptera*) Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego. Parki nar. Rez. przyr., **21** (3): 283-297.
- BUCZYŃSKI P., PRZEWOŹNY M., 2005: Uwagi o niektórych chrząszczach wodnych (*Coleoptera: Gyrinidae, Haliplidae, Dytiscidae, Spercheidae, Hydrophilidae*) uważanych za zagrożone w Polsce. Wiad. entomol., **24** (2): 69-76.
- BUCZYŃSKI P., PRZEWOŹNY M. 2006: Stan poznania chrząszczy wodnych (*Coleoptera: Adephaga, Hydrophiloidea, Byrrhoidea*) Polski środkowo-wschodniej. Wiad. entomol., **25** (3): 133-155.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1976: Chrząszcze *Coleoptera. Adephaga* prócz *Carabidae, Myxophaga, Polyphaga: Hydrophiloidea*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **4**: 1-307.
- CZACHOROWSKI S., LEWANDOWSKI K., WASILEWSKA A. 1993: The importance of aquatic insects for landscape integration in the catchment area of the River Gizela (Masurian Lake Districts, northeastern Poland). Acta hydrobiol., **35** (1): 49-64.
- KOCH K. 1989: Die Käfer Mitteleuropas. Ökologie. Band 1. Goecke & Evers, Krefeld. 440 ss.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P. 1991: Nowe stanowiska *Cercyon laminatus* SHARP i *Berosus bispina* REICHE et SAULCY (*Coleoptera, Hydrophilidae*). Wiad. entomol., **10**: 128.
- LÖBL I., SMETANA A. (red.) 2004: Catalogue of Palaearctic *Coleoptera*. Vol. 2. Stenstrup, Apollo Books. 942 ss.
- PAKULNICKA J. 2003: Wstępne dane na temat chrząszczy wodnych (*Coleoptera*) zasiedlających zbiorniki powyrobiskowe Pojezierza Olsztyńskiego. Przegl. przyr., **14** (1-2): 84-94.
- PRZEWOŹNY M. 2004a: Chrząszcze (*Insecta: Coleoptera*) okolic Obrzycka w Puszczy Noteckiej. Bad. fizjogr. Pol. Zach., Ser. C, **50**: 57-66.
- PRZEWOŹNY M. 2004b: Nowe stanowiska kałużnic (*Coleoptera: Hydrophiloidea*) w Polsce. Wiad. entomol., **23** (2): 69-80.
- PRZEWOŹNY M., BUCZYŃSKI P., MIELEWCZYK S. 2006: Chrząszcze wodne (*Coleoptera: Adephaga, Hydrophiloidea, Byrrhoidea*) doliny Bugu w województwie lubelskim (południowo-wschodnia Polska). Nowy Pam. fizjogr., **4** (1-2): 23-54.
- TOŃCZYK G., PAKULNICKA J. 2004: Wstępna analiza wybranych grup owadów wodnych (*Odonata, Heteroptera* i *Coleoptera*) Łodzi. [W:] INDYKIEWICZ P., BARCZAK T. (red.): Fauna miast Europy Środkowej 21. wieku. Wyd. LOGO, Bydgoszcz: 95-101.